

Nr 165

Utlåtande i anledning av väckta motioner om viss krigsskadeersättning till Mattias Forslund och Vilhelm Kenttä.

(5:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Grym m. fl.* (I: 250) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* (II: 293), har hemställts, att riksdagen måtte besluta att anvisa ett belopp av 38 000 kronor vardera eller det belopp, som efter prövning bedömes skäligt, till Mattias Forslund och Vilhelm Kenttä i Ylivojakkala by, Alatornio socken, som bidrag till återuppbyggnaden av deras i samband med krigshandlingar hösten 1944 ödelagda hem.

Till stöd för ifrågavarande yrkande anföres i motionen II: 293 följande.

Under hösten 1944 — i samband med avvecklandet av fientligheterna i det andra finsk-ryska kriget — förövade mot Nord-Norge retirerande tyska trupper betydande skadegörelser å enskild egendom i finska Tornedalen. Härvid orsakades även två svenska medborgare betydande skador, i det de fick sina gårdar och allt lösöre uppbrända. Medan deras grannar, som utsatts för liknande skadegörelser, erhållit hjälp från finska staten, har dessa två, Mattias Forslund och Vilhelm Kenttä i Ylivojakkala by, Alatornio socken, ej erhållit en krigsskadeersättning, svarande mot vad som kommit finska medborgare till del, närmast beroende på att de är svenska medborgare.

Enär det framstår som angeläget, att denna fråga, ehuru endast berörande tvenne utom riket bosatta svenska medborgare, blir föremål för riksdagens prövning, må en kortfattad redogörelse för denna frågas hittillsvarande behandling vara på sin plats. Så långt av tillgängliga handlingar är möjligt att följa, har föreliggande ärende hittills cirkulerat som följer mellan olika myndigheter.

1. Av vederbörande finska myndigheter värderades åstadkomna skador å Forslunds och Kenttäs egendom. Detta skedde samtidigt med värderingen av andra skador, som vållats å enskild egendom i samband med ovan nämnda krigshandlingar. På grund av att de var svenska medborgare beviljades emellertid ej Forslund och Kenttä krigsskadeersättning, motsvarande vad deras grannar i förhållande till lidna skador erhöll. Kenttä erhöll ett mindre belopp, 289 000 Fmark, medan Forslund utöver bekommen brandförsäkring å 68 000 Fmark ej erhöll någon krigsskadeersättning. Enligt utredningar av den 8/12 1949, 18/6 1951 och 17/10 1951, vilka inredovisats till likvidationsnämnden (se nedan), gick emellertid skadorna till följande belopp:

för Mattias Forslund	1 732 000	finska mark	och
» Vilhelm Kenttä	1 791 000	»	»

2. Under hänvisning till att de — ehuru ursprungligen svenska medborgare — gift sig med finska medborgare och sedan dess varit bosatta i Fin-

land, anfördes besvär av Mattias Forslund. Granskningsnämnden för krigsskadestånd i Finland avlog dessa framställningar enligt protokoll av den 14 okt. 1947 under återopande av följande motivering: »Då Hilda Karolina Forslund enligt vederbörliga handlingar har ingått äktenskap med svenska undersåten Matti Forslund innan lagen om förlorandet av finskt medborgarskap av den 17 juni 1927 trätt i kraft, har hon således förlorat sitt finska medborgarskap oavsett hon flyttat från landet eller ej, och sökandena som utländska undersåtar enligt det av granskningsnämnden återopade lagrummet ej äga rätt att erhålla av dem sökt ersättning, — — —.»

3. Efter skriftväxling med finska utrikesministeriet vände sig Forslund och Kenttä till svenska beskickningen i Helsingfors med begäran om bistånd. Genom beskickningens försorg överlämnades ärendet till clearingnämnden i Stockholm, varefter denna i sin tur överlämnade detsamma till likvidationsnämnden. Vid sammanträde med likvidationsnämnden den 8 maj 1952 avlogs deras framställning. Detta skedde under återopande av följande motivering: »Väl är i ärendet utrett, att tysk militär under senhösten 1944 på order av vederbörande förbands ledning förövat skadegörelse å Kenttä och Forslund tillhörig egendom i Ylivojakkala by, men enär med hänsyn till tidpunkten för ifrågavarande åtgärd och till vad som förekommit beträffande det militära läget vid samma tidpunkt det icke kan anses tillförlitligen styrkt, att skadegörelsen ej var till följd av krigets krav oundgängligen nödvändig, kunna Kenttä och Forslund icke enligt folkrättsliga regler å skadegörelsen grunda rätt till ersättning.»

4. I skrivelse till Konungen den 25 aug. 1952 anhöll Forslund och Kenttä i underdånighet att tillerkännas ersättning för lidna skador. Den 30 april 1954 meddelades de att deras framställning ej föranlett till någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Någon motivering för beslutet anfördes därvid icke.

I anslutning till ovanstående redogörelse synes följande påpekanden vara motiverade:

Då vederbörande ej erhöll krigsskadeersättning för att de var svenska medborgare, kan väl detta närmast tydas så att det vore en svenska statens angelägenhet att hålla sina medborgare i tillbörlig utsträckning skadeslösa för krigets härjningar. Det har emellertid upplysts, att utländska medborgare bosatta vid Finlands östra gräns erhållit krigsskadeersättning av finska staten. Om så är, kan det ifrågasättas, huruvida ej svenska staten eftersatt sitt ansvar vid bevakandet av sitt lands medborgares intressen. Att detta skulle gå ut över enskilda medborgare, som blivit föremål för krigsskador, torde väl näppeligen vara riktigt.

Likvidationsnämnden anför som motivering för sitt avslag att »det icke kan anses tillförlitligen styrkt, att skadegörelsen ej var till följd av krigets krav oundgängligen nödvändig». Ehuru det kan ifrågasättas, i vilken utsträckning ett förslörande av t. ex. jordbruksredskap var »till följd av krigets krav oundgängligt», må det därjämte konstateras, att Forslunds och Kenttäs grannar, som var finska medborgare och samma dag fick sina egendomar brända, erhållit krigsskadeersättning. Att bedömningen huruvida skadegörelsen för krigföringen var nödvändig skall gälla enbart för dem, som är medborgare i ett icke krigshärjat land, framstår givetvis för vederbörande som oförklarligt.

Mattias Forslund är född den 15 maj 1885 i Bäverbäck, Nedertorneå socken, och flyttade i samband med sitt äktenskap år 1912 till Ylivojakkala by, Alatornio socken, där han sedan dess brukat jordbruksfastigheten Ylivojakkala nr 10. Forslund och hans hustru har haft 10 barn, varav f. n. 6 är i livet.

Vilhelm Kenttä är född den 6 april 1890 i Keräsjätkkä, Karl Gustavs socken, och flyttade år 1914 till Ylivojakkala by, Alatornio socken, där han sedan dess brukat jordbruksfastigheten Ylivojakkala nr 9. Han och hans hustru har 11 barn, samtliga i livet.

En tid av mer än tio år har förflutit sedan Forslund och Kenttä med sina familjer liksom andra bosatta i finska Tornedalen i all hast nödgades evakuera till Sverige. De fick från den svenska sidan av gränsälven bevittna hur deras hem brändes upp, hur vad som under strävsam möda åstadkommits i all hast spolierats. Att de sedan ej, därför att de är svenska medborgare, erhållit samma hjälp för återuppbyggnaden som sina grannar måste givetvis vara synnerligen bittert. Då de nu av formella skäl ej synes kunna erhålla hjälp, framstår det som välmotiverat, att riksdagen tillrättalägger den mannamån, som här kommit att ske.

Utskottet. I de förevarande motionerna har föreslagits, att vissa belopp skulle av statsmedel anvisas åt två i Finland bosatta svenska medborgare, M. Forslund och V. Kenttä, såsom bidrag till återuppbyggnaden av deras genom krigshandlingar av tyska trupper hösten 1944 ödelagda hem. Beträffande det till grund för yrkandet liggande händelseförloppet får utskottet hänvisa till motionerna.

Sedan Forslund och Kenttä i den svensk-tyska tvångsclearingen anmält anspråk på ersättning av Tyska riket, har likvidationsnämnden den 8 maj 1952 lämnat deras yrkanden utan bifall, varvid nämnden funnit att de enligt folkrättsliga regler icke kunde å skadegörelsen grunda rätt till ersättning. Den i detta fall närmast till hands liggande utvägen, nämligen att erhålla gottgörelse från *tyskt* håll, är sålunda stängd. I fråga om ersättning från *finskt* håll framgår av för utskottet tillgängliga handlingar följande. Forslund har på grund av brandförsäkring i april 1948 erhållit viss ersättning. En ansökan av honom om ytterligare ersättning från finska staten har avslagits under hänvisning till att icke ens finska medborgare, som lidit skador på grund av kriget i Nordfinland och som mottagit dylik brandförsäkringsersättning, är berättigade till ytterligare ersättning. Kenttä har av finska staten år 1949 tillerkänts krigsskadeersättning med visst belopp, vilket emellertid beräknats efter 1944 års prisnivå. Vad slutligen angår frågan om ersättning från *svenskt* håll har denna två gånger varit föremål för beslut av Kungl. Maj:t, nämligen den 1 april 1949, innan klarhet vunnits huruvida Forslund och Kenttä kunde erhålla ersättning av finska staten, samt den 30 april 1954, efter det att sistnämnda spörsmål klarlagts; båda gångerna har Kungl. Maj:t funnit gjord framställning om ersättning icke föranleda någon åtgärd.

Fråga har nu väckts om att svenska staten genom ett beslut av riksdagen skulle träda emellan med bidrag utöver den ersättning som tillerkänts Forslund och Kenttä från finskt håll. För bedömande av denna fråga är det av betydelse att klarlägga huruvida den omständigheten att nämnda personer är svenska medborgare försatt dem i sämre läge med avseende på ersättning från finskt håll än om de varit finska medborgare, som fått sin egendom förstörd genom ifrågavarande krigshandlingar. Beträffande Forslund måste denna fråga besvaras nekande, såsom av det tidigare anförda fram-

går. Beträffande Kenttä är läget det, att han år 1949 erhållit ett visst belopp enligt 1944 års prisnivå, medan en finsk medborgare i motsvarande situation skulle ha erhållit sin ersättning till en ringa del i kontanter och till största delen i indexbundna obligationer och därigenom kunnat erhålla kompensation för penningvärdeminskningen; å andra sidan har Kenttä ansetts bättre ställd än en finsk medborgare så till vida som han omedelbart erhöll hela summan kontant. I det hela har emellertid den uppställda frågan för Kenttäs vidkommande enligt föreliggande utredning ansetts böra besvaras jakande.

Om man bortser från jämförelsen med förhållandena för finska medborgare i motsvarande situation och betraktar Forslunds och Kenttäs ersättningsfråga som ett självständigt spörsmål i och för sig, torde böra uppmärksammas att dessa båda icke torde vara de enda svenska medborgare som åsamkats egendomsförluster genom krigshandlingar under det andra världskriget — i Finland eller annorstädes. Vid ett medgivande av ersättning i föreliggande fall har man således ur denna synpunkt att beakta frågan om konsekvenserna, vilka otvivelaktigt får anses svåröverskådliga.

Vad angår storleken av ett eventuellt ersättningsbelopp har i den framställning till Kungl. Maj:t, som föranlett det förut omnämnda avslagsbeslutet den 30 april 1954, Forslund yrkat ersättning med 38 911 och Kenttä med 38 488 kronor. I de föreliggande motionerna hemställs om anvisande till vardera av dem av 38 000 kronor »eller det belopp som efter prövning bedömes skäligt». Utskottet vill beträffande angivna belopp framhålla, att enligt vissa i ärendet framlagda bedömningsgrunder Kenttä kan beräknas ha erhållit drygt 14 000 kronor mindre än om han varit finsk medborgare. Ett beslut om ersättning av 38 000 kronor skulle således i hans fall väsentligen innefatta ett hänsynstagande till andra omständigheter än dem som ligger till grund för nämnda jämförelse. Det må dessutom framhållas, att en ersättning med sistnämnda belopp inte synes kunna motiveras enbart på den i ärendet föreliggande utredningen.

Även med beaktande av de speciella och i det hela tragiska omständigheterna i förevarande fall har utskottet vid sin bedömning av det föreliggande motionsyrkandet kommit till det resultatet, att tillräckligt fasta hållpunkter inte föreligger för ett tillstyrkande av detsamma. Det må ock framhållas att några nya skäl ej förebragts i detta sammanhang utöver dem som kommit under bedömning vid frågans behandling hos Kungl. Maj:t.

Utskottet finner sig därför böra hemställa,

att motionerna I: 250 och II: 293 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 8 november 1955

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Närvarande: se under utlåtandet nr 168.

Reservation

av herrar *Näsgård, Rubbestad, Johansson i Mysinge*, fru *Ericsson* i Luleå och fröken *Vinge*, vilka ansett att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 4, som börjar med »Även med» och slutar med »Kungl. Maj:t», bort ha följande lydelse:

»Vid sin bedömning av omständigheterna i ifrågavarande fall har utskottet kommit till det resultatet, att beträffande *Kenttä* förutsättningar skäli- gen måste anses föreligga för tillerkännande av viss ersättning från svenska staten. Med hänsyn till vad i ärendet upplysts finner sig utskottet böra för- orda, att *Kenttä* tillerkännes ett belopp av 14 000 kronor, vilket motsvarar vad han ur vissa bedömningsgrunder kan anses ha erhållit för litet i jäm- förelse med en finsk medborgare i motsvarande situation. Ifrågavarande be- lopp torde böra anvisas såsom ett särskilt anslag på tilläggsstat till riks- staten för innevarande budgetår under femte huvudtiteln.»

dels ock utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 250 och II: 293, till *Ersättning till Vilhelm Kenttä för viss krigs- skada* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett anslag av 14 000 kro- nor.»